

רק שעתוק תרבותי? - התבוננות נוספת על ביקורת הוראת המוזיקה

ד. שגיב

בית הספר לחינוך, המגמה לסוציולוגיה של החינוך, האוניברסיטה העברית ירושלים, ישראל

אחת השאלות המרכזיות שעולות בתחום הסוציולוגיה של המוזיקה הממוסדת היא בחינת תהליך השימור ושעתוק הפרקטיקות שמבנות אותו. בתהליך זה המורה לנגינה משמש כסוכן חיברות מרכזי, וכ"שומר הסף" של תחום המוזיקה הקלאסית המובחנת כבעלת הון תרבותי גבוה.

שימורו של תחום המוזיקה הקלאסית מתאפשר בזכות כך שהמורה מעביר לתלמידיו את אותן פרקטיקות ושיטות הוראה קפדניות המדגישות את אידיאל המבצע הקלאסי והווירטואוז. חוקרים ביקורתיים בתחום החינוך המוזיקאלי (Bowman, Mauss, Holgersen, Roberts, Powell, Mills) טוענים שמדובר בתהליך הוראה מדכא שאינו מאפשר הרחבת דעת. לדידם, זוהי פרקטיקה משעתקת ומכאנית המבנה תודעה אחידה, הנוטלת מהגוף את הכוח היצירתי הטמון בו, ושמתרתה העיקרית היא לשמר את המבנה הקיים.

על בסיס מחקר איכותני המבוסס על תצפיות בשיעורי נגינה פרטניים בקונסרבטוריונים בארץ, וראיונות עומק פתוחים עם מורים לנגינה אטען כי התיזה על משטור וכוח אינה נותנת תשובה מספקת להבנת תהליכי ההוראה המתרחשים בין המורה למוסיקה ותלמידו. אכן שיעור המוסיקה מאופיין באחדות פדגוגית ובדיקטיקה שיש בה יסודות ממשמעיים וממשטריים, אך לטענתי את אותה עבודת גוף ניתן לראות ולתאר גם כ"מסע מפרך אל עבר רגעי הקסם".

מסע זה מאופיין בעבודה אפורה, יומיומית, וסיזיפית אבל בה בעת הוא מלווה ברגעים של שיא וזיכוך בהם התלמיד מביא לידי מיצוי והבנה את הידע הגופני והמיומנויות המוזיקאליות שצבר. הידע הגופני אינו נרכש כבפעולת אילוף המבוססת על התניות ותגובות צייתניות, מאחר והתלמיד נדרש "לחצוב" בגופו בעמל רב, ובאופן רצוני, עד אשר מושגת המושלמות אותה מבקש המורה להקנות לתלמידו. התלמיד למד להכיר את גופו מקרוב, ובאופן שונה מהרגליו היום יומיים, וכך נוצרים רגעים של אינטימיות רגעית קסומה. ברגעים אלה התלמיד אומנם שואף לענות לכללי המסורת המוזיקאלית, אך הוא גם זוכה להכיר בייחודיות העצמית של גופו ועשייתו היצירתית. במהלך הדיון אבקש להרחיב את נקודת הייחוס וההתייחסות להליך ההכשרה של תחום הנגינה הקלאסית, ולהבחין בכך שקיימת בו דואליות מובנית - לצד ההיבט המשעתק והמדכא, ניתן להצביע גם על יצירתיות ופרשנות תרבותית ענפה, הנאה גופנית צרופה, והרחבה מתמדת של מושג האדם.